

česko-hroznolhotský
hroznolhotsko-český

KAPESNÍ SLOVNÍK

Nikola Samešová

copyright © 2021 Nikola Samešová

OBSAH

Předmluva.....	5
Použití slovníku.....	9
Zkratky a značky.....	11
Česko-hroznolhotský slovník	13
Hroznolhotsko-český slovník	41
Obec Hroznová Lhota	61
Nářečí	63
Nářečí Hroznové Lhoty.....	65
Poděkování.....	69
Použitá literatura.....	70

PŘEDMLUVA

Dostává se Vám do rukou kapesní slovník, který si klade za cíl seznámit nejen studenty jazykovědných oborů, ale i zájemce o jazyk a nářečí, se slovní zásobou obce Hroznová Lhota.

Slovník je přílohou bakalářské práce s názvem Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum [1]. Slovní zásoba česko-hroznolhotské a hroznolhotsko-české části byla vybrána na základě výzkumu, jenž je součástí praktické části výše jmenované práce.

Nejprve se zdálo, že výběr slov a celkově tvorba tohoto slovníku nebude tak spleťtá. Spisovná pojmenování a k nim ekvivalentní nářeční výrazy byly dány výzkumem a struktura nářečních slovníků je dána určitou tradicí. Později se však ukázalo, že aby byl slovník užitečný, a to nejen svým rozměrem, ale především tím, co obsahově nabízí, bylo třeba udělat několik důležitých rozhodnutí.

Jednak bylo nutné do jisté míry ustoupit zažitě tradici ve tvorbě nářečních slovníků. Ty jsou totiž řazeny abecedně ve prospěch dialektismů a jsou tedy založeny pouze na "jednosměrném" výkladu významu nářečního výrazu. Pokud bychom chtěli zjistit, co je například "zemák" nebo

"erteple" (Moraváci určitě odpustí), s největší pravděpodobností tuto informaci bez většího úsilí nalezneme. Problém však nastane, kdybychom znali pouze české, resp. spisovné slovo a chtěli bychom vědět, jak se to řekne "moravsky". Nezbytným krokem bylo také přizpůsobit zjištěné údaje o slovní zásobě na základě dotazníkového šetření potřebám kapesního slovníku. Některé response účastníků šetření proto nejsou ve slovníku zaznamenány. Jedná se například o nově vytvořená slova (např. šušének, drkotit), doposud nezaznamenaná v žádném existujícím slovníku, dále slova, která se neshodovala s významy nářečních výrazů, nebo slova neplně ekvivalentní apod.

Cílem bylo tedy vytvořit takový slovník, ve kterém bude možné vyhledávat slova "obousměrně" stejně jako u klasických překladových slovníků, ale zároveň tak, aby splnil funkci slovníků dialektologických.

Jak už bylo zmíněno, slova tohoto slovníku jsou zaznamenána na základě výzkumu bakalářské práce, ve kterém bylo záměrem porozumět slovní zásobě Hroznové Lhoty na vybraných slovech. Účelem slovníku tedy není zaznamenat všechny lexikální či jiné varianty tamějšího nářečí.

V Hradci Králové dne 20. listopadu 2020

Nikola Samešová

POUŽITÍ SLOVNÍKU

Kapesní slovník je rozdělen na dvě hlavní části, a to na česko-hroznolhotský slovník a hroznolhotsko-český slovník. Posledním stranám tohoto slovníku jsou poté věnovány kapitoly o obci Hroznová Lhota a východomoravském nářečí.

Česko-hroznolhotský slovník je abecedně seřazen podle slov, která jsou shodná se spisovným českým jazykem. Hroznolhotsko-český slovník je abecedně seřazen podle nářečních výrazů, která mají obvykle nespisovný tvar, avšak to nemusí být pravidlem.

Za každým slovníkovým heslem jsou odrážkami označeny takové výrazy, ať už spisovné nebo nespisovné, které byly předmětem zkoumání a významově odpovídají slovníkovému heslu.

Ve slovníku je také do určité míry zachováno "hnízdování" slov. Hláskoslovné, slovotvarné nebo tvaroslovné varianty výrazů, pokud existují, jsou vypsány na jeden řádek, a to pomocí značky (*viz Zkratky a značky*), jež nahrazuje část základního slova. K některým heslům se také kvůli úspoře místa přidružují slova příbuzná.

U značného množství slov jsou poté v závorkách vypsány takové výrazy, které s daným slovníkovým heslem souvisejí.

ZKRATKY A ZNAČKY

č.j. číslo jednotné

os. osoba

přísl. příslovce

rozk. rozkazovací

zp. způsob

/ rozděljuje heslo nebo výslovnost na dvě části

- nahrazuje část základního slova

~ nahrazuje celé základní slovo

* výraz nebo význam je sporadický či nejasný

» označuje gramatický přechod z vidu nedokonavého na vid dokonavý

• označuje užívané výrazy

**ČESKO
HROZNOLHOTSKÝ
SLOVNÍK**

B

babička •bab/ča -i
-ka -ěnka -ula -ulenska
•bába •stař/a -enka

běžet (*viz čmárat, chodit, jít, kreslit, malovat, pospíchat, psát, spěchat, utíkat*)
•čárat

bít (*viz bouchat, šlehat, švihat, tlouct, uhodit*)
•švácat

borůvka •brusinka
•skálinka

bouchat (*viz bít, šlehat, švihat, tlouct, uhodit*) •švácat

bouchnout (si) (výraz **štrngnout si** také *viz cinknout si, napít se, připít si, ťuknout si*; výraz **lupnout** také *viz cvakat, křupat, luskat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit, vypít*)

•štrngnout si (skleničkami o sebe) •lupnout

brambor •brambora
•ertepl/a -e •zemák

brečet (*viz plakat,*

ronit, řvát) •bečet

cinknout (si) (skle-
ničkami o sebe) (*viz
bouchnout si, napít se,
připít si, ťuknout si*)

•štrngnout si

cop •cop/an -ánek
•culík •lelík •ohon

cvakat » **cvak-
nout** (*viz bouchnout
si, křupat, luskat,
přepínat, pukat, ťukat,*

uhodit, vypít) •lupkat
» lupnout

čilit se, rozčilit se
(*viz mračit se, smát se,
šklebit se, usmívat se,
vztekat se*) •čúřit sa

čmárat (*viz běžet,
chodit, jít, kreslit,
malovat, pospíchat,
psát, spěchat, utíkat*)
•čárat

čočka •čoč/ovica -ůvka

•šošovice

čumět (výraz **čučet**

také viz *dřepět*,

hledět, koukat, mlčet;

výraz **šknůřit sa**

také viz *mračit se*,

šklebit se, tvářit se;

výraz **vytelit** také viz

kecat, koukat, lehnout,
prozradit, říct) •čučet

•šknůřit sa •vytelit

D

dědeček •děd/a -ek

-oušek -ula -áček

•stař/eček -íček

děvče •děvčic/a -e

•dívka •holka •cérka

dítě •děcko •mimčo

dívat se •hledět •kou-

kat se, kukat, kůkat sa

•čumět •čuč/at -et (se)

drmolit (viz *jít, kecat,*

mluvit, pospíchat,

spěchat) •trtolit

dřepět (viz *čumět,*

hledět, koukat, mlčet)

•čučet

dříve (viz *chvíle,*

jednou, kdysi, minule,

nedávno, někdy, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát) •tořkaj

dvojčata •dvoj/ky
-ičky -níci

G

gratulace (*viz pozdrav, přání*) •vinš

H

hastroš (*viz strašák, strašidlo*) •strašoš

hejno (ptáků) •houf
•stádo •kupa •guča

hlásat (např. novinu, zprávu) (*viz ohlásit, oznámit, přinést, říct, sdělit*) •zvěstovat

hledět (*viz čumět, dřepět, koukat, mlčet*)
•čučet

hned (*viz chvíle, nyní, teď*) •včilkaj

hospodyně •hospo-
dyň/a -ka •panímáma
•paní domácí •selka
•gazdina •teta

hrdlička •hrlička
•cukr/ovka -uška

hůl •čagan •palic/a -e
•hole •berla

chlapec •kluk •synek
•hoch •šohaj

chodit (*viz běžet,*
čmárat, jít, kreslit,

malovat, pospíchat,
psát, spěchat, utíkat)

•čárat

chrastítko •chrasti-
dlo •křastítko •hrk/
átko -ávka •recht/ačka
-átko, řachtátko

**chutnat, ochutná-
vat, vychutnávat**
•šmakovat

chvíle (např. před chví-
lí) (výraz **toťkaj** také
viz dříve, jednou, kdy-
si, minule, nedávno,
někdy, ohehdy, před-
tím, tehdy, tenkrát;

výraz **včilkaj** také viz
hned, chvíle, nyní, teď)
•toťkaj •včilkaj

ječet (viz *křičet, řvát, skřehotat, vřeštět, vrískat, zpívat*)
•skřékat

jednou (přísl.) (viz
dříve, chvíle, kdysi, minule, nedávno, někdy, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát) •toťkaj

jíst (viz *kousat, žvýkat*) •žváchat

jít (výraz **trtolit** také viz *drmolit, kecat, mluvit, pospíchat, spěchat*; výraz **čárat** také viz *běžet, čmárat, chodit, kreslit, malovat, pospíchat, psát, spěchat, utíkat*; výraz **plantat** také viz *kecat, mluvit, motat se, mýlit se, poplést, splést se, vymyslet*)
•trtolit (drobit kroky)
•čárat (normální, ale i

svižná chůze) •plantat
(motat se)

K

kalhoty •gatě

kalíšek (*viz panák,*
pohár, sklenice, štam-
prle) •štampřla

kapusta •k/él -el

kdákat •kokod/at
-ákat •křičet •vřeštět
•kvokat •krákat

kdysi (*viz dříve,*
chvíle, jednou, minule,

nedávno, někdy, oneh-
dy, předtím, tehdy,
tenkrát) •tořkaj

kecat, vykecat (vý-
raz **trtolit** také *viz*
drmolit, jít, mluvit,
pospíchat, spěchat;
výraz **plantat** také
viz jít, mluvit, motat
se, mýlit se, poplést,
splést se, vymyslet;
výraz **vytelit** také
viz čumět, koukat,
lehnout, prozradit,
říct; viz běžet, drmolit,
jít, pospíchat, spěchat,

vyzradit) •trtolit
(plané řeči, ale i mno-
homluvnost) •plantat
(nesmyslně mluvit,
motat slova) •vytelit
(prozradit)

klikat (*viz křupat,*
luskat, praskat,
přepínat, pukat, tukat,
udeřit) •lupkat

klopýtnout •zakopn/
out -út •zapackovat

knedlík •knedl/a -e
•šiška

koukat (výraz **čučet**
také *viz čumět,*

dřepět, hledět, mlčet;
výraz **vytelit** také *viz*
čumět, kecat, lehnout,
prozradit, říct) •čučet
•vytelit (vyvalit oči)

kousat (jídlo) (*viz jíst,*
žvýkat) •žváchat

kreslit (*viz běžet,*
čmárat, chodit, jít,
malovat, pospíchat,
psát, spěchat, utíkat)
•čárat

křičet, pokřikovat
(*viz ječet, řvát, skře-*
hotat, vřeštět, vrískat,
zpívat) •skřekat

křupat » křupnout

(výraz **lupkat** také viz *klikat, luskat, praskat, přepínat, pukat, ťukat, udeřit*; výraz **lupnout** také viz *bouchnout si, cvakat, luskat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit, vypít*) •lupkat
» lupnout

lehnout (*viz čumět, kecat, koukat, prozra-*

dit, říct) •vytelit

luskat » lusknout

(výraz **lupkat** také viz *klikat, křupat, praskat, přepínat, pukat, ťukat, udeřit*; výraz **lupnout** také viz *bouchnout si, cvakat, křupat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit, vypít*) •lupkat
» lupnout

M

malovat (*viz běžet, čmárat, chodit, jít, kreslit, pospíchat, psát, spěchat, utíkat*)
•čárat

matka •mam/a -inka
-ička -ina -ulka,
máma, máti

míč •balón •mičuda

minule (přísl.) (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, nedávno, někdy, oheďdy, předtím, teh-*

dy, tenkrát) •toťkaj

mlčet (*viz čumět, dřepět, hledět, koukat*)
•čučet

mluvit (výraz **plantat** také *viz jít, kecat, motat se, mýlit se, poplést, splést se, vymyslet*; výraz **trtolit** také *viz drmolit, jít, kecat, pospíchat, spěchat*) •plantat (mluvit nesmyslně, motat slova) •trtolit (rychle)

motat se (*viz jít, kecat, mluvit, mýlit*

se, poplést, splést se, vymyslet) •plantat

mračit se, zamračit se (výraz **čůřit sa** také viz *člít se, smát se, šklebit se, usmívat se, vztekat se*; výraz **škňůřit sa** také viz *čumět, šklebit se, tvářit se*) •škňůřit sa •čůřit sa (rozčilovat se)

mrzutý (viz *nadutý, nafoukaný, nahněvaný, naštvaný, nazlobený*) •napaprčený

muž •chlap •pán •člo-

věk •maník •týpek
•borec

mýlit se (viz *jít, kecat, mluvit, motat se, poplést, splést se, vymyslet*) •plantat

náčíní (viz *nádobí, náradí*) •náčení

nadávat (viz *řvát, štěkat*) •blafkat

nádobí (viz *náčíní, náradí*) •náčení

nadutý (*viz mrzutý, nafoukaný, nahněvaný, našťvaný, nazlobený*) •napaprčený

nafoukaný (*viz mrzutý, nadutý, nahněvaný, našťvaný, nazlobený*) •napaprčený

nahněvaný (*viz mrzutý, nadutý, nafoukaný, našťvaný, nazlobený*) •napaprčený

namotat, smotat, zamotat (hlavně

těsto) (*viz spojit, srolovat, uválet*) •zešúlat

napít se (připitek) (*viz bouchnout si, cinknout si, připít si, ťuknout si*) •štrngnout si

náradí (*viz náčiní, viz nádobí*) •náčení

našťvaný (*viz mrzutý, nadutý, nafoukaný, nahněvaný, nazlobený*) •napaprčený

nazlobený, rozzlobený (*viz mrzutý, nadutý, nafoukaný,*

nahněvaný, našťvaný)

•napaprčený

nedávno (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, minule, někdy, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát*) •toťkaj

někdy (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, minule, nedávno, onehdy, předtím, tehdy, tenkrát*) •toťkaj

nestydět se •nehaňbit sa

nudle •lokše, okše
•krajanice

nyní (*viz hned, chvíle, teď*) •včilkaj

obec (*viz ves, vesnice*)
•dědina

obchod •krám •konzum •jednota •sámoška
•spolek •kvelb •kšeft

ohlásit (*např. zprávu, novinu*) (*viz hlásat, oznámit, přinést, říct, sdělit*) •zvěstovat

onehdy (*viz dříve,*

*chvíle, jednou, kdysi,
minule, nedávno,
někdy, předtím, tehdy,
tenkrát)* •tořkaj

orat •přeorávat •mísit

***osel** (*viz tam, tám-
hle*) •hejka

ošlehaný (*viz uhoně-
ný, uřícený, zpocený*)
•ošvicovaný

otec •tat/a -í -ínek

-íček, táta, tať/ka -ulda
•fotr

**otočit se, přetočit
se** (*viz překlopit se,
překulit se, přepad-*

*nout, převalit se, pře-
vrátit se, převrhnout
se)* •překotit sa

oznámit (např. novi-
nu, zprávu) (*viz hlá-
sat, ohlásit, přinést,
říct, sdělit*) •zvěstovat

pampeliška •pum-
peléška

panák (alkoholu) (*viz
kalíšek, pohár, skleni-
ce, štamprle*) •štamprla

plakat (*viz brečet,*
ronit, řvát) •bečet

podkroví (*viz půda*)
•hůra

pohár -ek (*viz kalíšek,*
panák, sklenice, štam-
prle) •štamprla

pomlázka •korbáč
•šlahačka •žila

poplést (*viz jít, kecat,*
mluvit, motat se, mýlit
se, splést se, vymyslet)
•plantat

poslouchat (*viz*
slyšet) •počúvat

pospíchat (výraz

čárat také *viz běžet,*
čmárat, chodit, jít,
kreslit, malovat, psát,
spěchat, utíkat; výraz

trtolit také *viz drmo-*
lit, jít, kecat, mluvit,
spěchat) •čárat •trtolit

pozdrav (*viz gratula-*
ce, přání) •vinš

praskat (*viz klikat,*
křupat, luskat, pře-
pínat, pukat, ťukat,
udeřit) •lupkat

prozradit, vyzra-
dit (*viz čumět, kecat,*
koukat, lehnout, říct)

•vytelit

přání (*viz gratulace, pozdrav*) •vinš

předtím (*viz dříve, chvíle, jednou, kdysi, minule, nedávno, někdy, onehdy, tehdy, tenkrát*) •toťkaj

překlopit se (*viz otočit se, překulit se, přepadnout, převalit se, převrátit se, převrhnout se*) •překotit sa

překulit se (*viz otočit se, překlo-*

pit se, přepadnout, převalit se, převrátit se, převrhnout se)

•překotit sa

přepadnout (*viz otočit se, překlopit se, překulit se, převalit se, převrátit se, převrhnout se*) •překotit sa

přepínat » přepnout (výraz **lupkat** také *viz klikat, křupat, luskat, praskat, pukat, ťukat, udeřit*; výraz **lupnout** také *viz bouchnout si, cvakat,*

*křupat, luskat, pukat,
ťukat, uhodit, vypít)*

•lupkat » lupnout

převalit se (*viz
otočit se, překlopit se,
překulit se, přepad-
nout, převrátit se,
převrhnout se*) •pře-
kotit sa

převrátit se (*viz
otočit se, překlo-
pit se, překulit se,
přepadnout, převalit
se, převrhnout se*)
•překotit sa

převrhnout se (*viz*

*otočit se, překlopit se,
překulit se, přepad-
nout, převalit se, pře-
vrátit se*) •překotit sa

přinést (*např. zprávu*)
(*viz hlásat, ohlásit,
oznámit, říct, sdělit*)
•zvěstovat

připít si (*viz bouch-
nout si, cinknout si,
napít se, ťuknout si*)
•štrngnout si

psát (*viz běžet, čmá-
rat, chodit, jít, kreslit,
malovat, pospíchat,
spěchat, utíkat*) •čárat

půda (*viz podkroví*)

•hůra

půjčit •pučit •poštat

•pojčit •ožičat

pukat » **puknout**

(výraz **lupkat** také *viz klikat, křupat, luskat, praskat, přepínat, ťukat, udeřit*; výraz

lupnout také *viz bouchnout si, cvakat, křupat, luskat, přepínat, ťukat, uhodit, vypít*) •lupkat » lupnout

R

rajče •rajč/a -ák •paradajka

ronit (slzy) (*viz brečet, plakat, řvát*) •bečet

rozsvítit •rožnout
•bliknút

Ř

řít (výraz **vytelit** také *viz čumět, kecat, koukat, lehnout, pro-*

zradit; výraz **zvěstovat** také *viz hlásat, ohlásit, oznámit,*

přinést, sdělit) •vytelit (prozradit) •zvěstovat (zprávu)

řít (*viz vozit*) •vozkat

řvát (výraz **bečet** také *viz brečet, plakat,*

ronit; výraz **blafkat**

také *viz nadávat,*

štěkat; výraz **skřékat**

také *viz ječet, křičet,*

skřehotat, vřeštět,

vřískat, zpívat) •bečet

•blafkat •skřékat

S

sběračka •žufánek

sdělit (např. zprávu)

(viz hlásat, ohlásit, oznámit, přinést, říct)

•zvěstovat

schovat, uschovat

(viz skrýt, uklidit)

•skovat to, skov to

(2.os.č.j.zp.rozk.)

sklenice (malého

tvaru, sklenička na

alkohol) *(viz kalíšek,*

panák, pohár, štampr-

le) •štamprla

skořápka •skařúpka

skrýt (*viz schovat, uklidit*) •skovat to, skov to (2.os.č.j.zp.rozk.)

skřehotat (*viz ječet, křičet, řvát, vřeštět, vřískat, zpívat*)

•skřékat

slupka •šlupka •šupka

•kož/a -e •kůže •kůra

slyšet (*viz poslouchat*)

•počúvat

smát se (*viz čílit se, mračit se, šklebit se, usmívat se, vztekat se*)

•čúřit sa

spěchat (výraz **trtolit** také *viz drmolit,*

jít, kecat, mluvit, pospíchat; výraz **čárat** také *viz běžet, čmárat, chodit, jít, kreslit, malovat, pospíchat, psát, utíkat*) •trtolit •čárat

splést se (*viz jít, kecat, mluvit, motat se, mýlit se, poplést, vymyslet*) •plantat

spojit (*viz namotat, srolovat, uválet*)
•zešúlat

srolovat (*viz namotat, spojit, uválet*)

•zešúlat

stáj •maštal

•chlév -ek, chlív

strašák (*viz strašidlo, hastroš*) •strašoš

strašidlo (*viz strašák, hastroš*) •strašoš

šklebit se (*výraz*
čúřit sa také *viz čílit se, mračit se, smát se,*

usmívat se, vztekat se; výraz **škňúřit sa** také *viz čumět, mračit se, tvářit se*) •čúřit sa

•škňúřit sa

šlehat (*viz bít, bouchat, švihat, tlouct, uhodit*) •švácat

štampre (*viz kalíšek, panák, pohár, sklenice*) •štampřla

štěkat (*viz nadávat, řvát*) •blafkat

štípat •sekat •rubat

švestka •šveska
•trnka •durancie (*druh*

švestky) •karlátka
švihat (*viz bít, bou-
chat, šlehat, tlouct,
uhodit*) •švácát

tam (*viz támhle, *osel*)
•hen •hejka
támhle (*viz tam,
osel) •hen •hejka
ted' (*viz hned, chvíle,
nyní*) •včilkaj
tehdy (*viz dříve,
chvíle, jednou, kdysi,*

*minule, nedávno, ně-
kdy, ohehdy, předtím,
tenkrát*) •toťkaj
tenkrát (*viz dříve,
chvíle, jednou, kdysi,
minule, nedávno, ně-
kdy, ohehdy, předtím,
tehdy*) •toťkaj

tlouct (*viz bít, bou-
chat, šlehat, švihat,
uhodit*) •švácát

třást (stromem) •tře-
pat •klepat •chvět
•pajtlovat •ošívát

ťukat » ťuknout
(výraz **lupkat** také *viz*

*klikat, křupat, luskat,
praskat, přepínat,
pukat, udeřit; výraz*

lupnout také viz
*bouchnout si, cvakat,
křupat, luskat, přepí-
nat, pukat, uhodit, vy-
pít) •lupkat » lupnout*

ťuknout si (*viz
bouchnout si, cinknout
si, napít se, připít si*)
•štrngnout si

tvářit se (*viz čumět,
mračit se, šklebit se*)
•škňůřit sa

udeřit (~ někoho slabě)
*(viz klikat, křupat,
luskat, praskat, pře-
pínat, pukat, ťukat)*
•lupkat

uhodit (*výraz švácat
také viz bít, bouchat,
šlehat, švihat, tlouct;*
výraz **lupnout** také
*viz bouchnout si,
cvakat, křupat, luskat,
přepínat, pukat, ťukat,
vypít) •švácat •lupnout*

uhoněný (*viz ošlehaný, uřícený, zpocený*)

•ošvicovaný

uklidit (*viz schovat, skrýt*) •skovat, skov to (2.os.č.j.zp.rozk.)

uřícený (*viz ošlehaný, uhoněný, zpocený*)

•ošvicovaný

usmívat se (*viz čílit se, mračit se, smát se, šklebit se, vztekat se*)

•čúřit sa

utíkat (*viz běžet, čmárat, chodit, jít, kreslit, malovat, pospíchat,*

psát, spěchat) •čárat

uválet (*viz namotat, spojit, srolovat*)

•zešúlat

ves (*viz obec, vesnice*)

•dědina

vesnice (*viz obec, ves*)

•dědina

vozit, povozit (také kočárek) (*viz řídit*)

•vozkat

vřeštět (*viz ječet,*

křičet, řvát, skřehotat, vrískat, zpívat)

•skřékat

vřískat (*viz ječet, křičet, řvát, skřehotat, vřeštět, zpívat*)

•skřékat

vymyslet (*viz jít, kecat, mluvit, motat se, mýlit se, poplést, splést se*) •plantat

vypít (*viz bouchnout si, cvakat, křupat, luskat, přepínat, pukat, ťukat, uhodit*) •lupnout

vztekat se (*viz čílit*

se, mračit se, smát se, šklebit se, usmívat se)

•čúřit sa

záclony •firhánky
zástěra (ke kroji)

•fěrtuch

zpívat (falešně) (*viz ječet, křičet, řvát, skřehotat, vřeštět, vrískat*) •skřékat

zpocený (*viz ošlehaný, uhoněný, urícený*)

•ošvicovaný

žena •ženská •roba

•baba •paní

židle •židl/a -ička

•legát -ka •ses/el -la

•stolička

**žvýkat, přežvyko-
vat** (*viz jíst, kousat*)

•žváchat

**HROZNOLHOTSKO
ČESKÝ
SLOVNÍK**

B

baba (*viz paní, roba,*
ženská) •žena

bába (*viz babča, stařa*)
•babička

bab/ča -i -ka -ěnka -ula
- ulenka (*viz bába,*
stařa) •babička

balón (*viz mičuda*)
•míč

bečet •plakat •brečet
•ronit (slzy) •řvát

berla (*viz čagan, hole,*
palica) •hůl

blafkat •štěkat •nadá-
vat •řvát

bliknút (*viz rožnout*)
•rozsvítit

borec (*viz člověk,*
chlap, maník, pán,
týpek) •muž

brambora (*viz ertep-*
la, zemák) •brambor

brusinka (*viz skálin-*
ka) •borůvka

C

cérka (*viz děvčica,*

dívka, holka) •děvče
cop/an -ánek (*viz cu-
lík, lelík, ohon*) •cop
cukr/ovka -uška (*viz
hrlička*) •hrdlička
culík (*viz copan, lelík,
ohon*) •cop

čagan (*viz berla, hole,
palica*) •hůl
čárat •jít •chodit •po-
spíchat •spěchat •utíkat
•běžet •malovat •kreslit

•psát •čmárat
člověk (*viz borec,
chlap, maník, pán,
týpek*) •muž
čoč/ovica -úvka (*viz
šošovica*) •čočka
čuč/et -at (se) (*viz
čumět, dívat sa, hlédět,
koukat se*) •dívat se
•hledět •koukat •čumět
•mlčet •dřepět
čuj •slyš •poslouchej
čumět (*viz čučet, dí-
vat sa, hlédět, koukat
se*) •dívat se
čúřit sa (*viz škňúřit*

sa) •vztekat se •mračit se •šklebit se •rozčílit se •čílit se •usmívat se •smát se

D

děcko (*viz mimčo*)

•dítě

děd/a -ek -áček

-oušek -ula (*viz stařeček*) •děděček

dědina •ves •vesnice

•obec

děvčic/a -e (*viz cérka,*

dívka, holka) •děvče

dívat sa (*viz čučet, čumět, hledět, koukat se*) •dívat se

dívka (*viz cérka, děvčica, holka*) •děvče

durancie (druh švestky) (*viz karlátka, šveska, trnka*) •švestka

dvoj/ky -ičky -níci
•dvojčata

E

er tepl/a -e (*viz brambora, zemák*) •brambor

F

fěrtuch •zástěra ke kroji •část kroje
fir háňky •záclony
fotr (*viz tata*) •otec

G

gatě •kalhoty
gazdina (*viz hospodyňa, panímáma, paní domácí, selka, teta*)
•hospodyně
guča (*viz houf, kupa, stádo*) •hejno (ptáků)

H

hejka (*viz hen*) •tam
•támhle •*osel

hen (*viz hejka*) •támhle

•tam

hledět (*viz čučet, čumět, dívat sa, koukat se*) •dívat se

hoch (*viz kluk, ogar, synek, šohaj*) •chlapec

hole (*viz berla, čagan, palica*) •hůl

holka (*viz cérka, děvčica, dívka*) •děvče

hospodyň/a -ka (*viz gazdina, panímáma, paní domácí, selka, teta*) •hospodyně

houf (*viz guča, kupa,*

stádo)

•hejno (ptáků)

hrk/átko -ávka
-avka (*viz chrastidlo, křastítko, řehtačka*)
•chrastítko

hrlička (*viz cukrovka*) •hrdlička

hůra •půda •podkroví

chlap (*viz borec, člověk, maník, pán, týpek*) •muž

chlév -ek, chlív (*viz maštal*) •stáj

chrastidlo (*viz hrkátko, křastítko, řehtačka*) •chrastítko

chvět (stromem) (*viz klepat, ošívat, pajtlovat, třepat*) •třást

J

jednota (*viz konzum, krám, kšeft, kvelb, sámoška, spolek*) •obchod

K

karlátka (*viz durancie, šveska, trnka*) •švestka

k/el -él •kapusta

klepat (stromem) (*viz chvět, ošívat, pajtlovat, třepat*) •třást

kluk (*viz hoch, ogar, synek, šohaj*) •chlapec

knedl/a -e (*viz šiška*) •knedlík

kokod/at -ákat (*viz krákat, křičet, kvokat,*

vřeštět) •kdákat

konzum (viz jednota,
krám, kšeft, kvelb,
sámoška, spolek)

•obchod

korbáč (viz šlaháčka,
žila) •pomlázka

**koukat se, kukat,
kúkat sa** (viz
čučet, čumět, dívat sa,
hledět) •dívat se

kož/a -e (viz kůra,
kúže, šlupka, šupka)

•slupka

krajance (viz lokše)
•nudle

krákat (viz kokodat,
křičet, kvokat, vřeštět)
•kdákat

krám (viz jednota,
konzum, kšeft, kvelb,
sámoška, spolek)
•obchod

křastítko (viz
hrkátko, chrastidlo,
řechtačka) •chrastítko

křičet (viz koko-
dat, krákat, kvokat,
vřeštět) •kdákat

kšeft (viz jednota,
konzum, krám, kvelb,
sámoška, spolek)

•obchod

kupa (*viz guča, houf, stádo*) •hejno (ptáků)

kůra (*viz koža, kůže, šlupka, šupka*) •slupka

kůže (*viz koža, kůra, šlupka, šupka*) •slupka

kvelb (*viz jednota, konzum, krám, kšeft, sámoška, spolek*)

•obchod

kvokat (*viz kokodat, krákat, křičet, vřeštět*)

•kdákat

L

legát -ka (*viz sesel, stolička, židla*) •židle

lelík (*viz copan, culík, ohon*) •cop

lokše, okše (*viz krajance*) •nudle

lupka •cvakat •luskat
•praskat •pukat •pře-
pínat •klikat •křupat
•ťukat •udeřit někoho
(slabě)

lupnout •přepnout
•cvaknout •křupnout

•lusknout •řuknout
•vypít •uhodit •bouch-
nout •puknout

M

mam/a -ička -ina -inka
-ka -ulka,

máma, máti •matka

maník (*viz borec,*
člověk, chlap, pán,
týpek) •muž

maštal (*viz chlév*)
•stáj

mičuda (*viz balón*)

•míč

mimčo (*viz děcko*)

•dítě

mísit (*viz přeorávat*)

•orat

N

náčení •nádobí •nářa-
dí •náčiní

napaprčený •na-
štvaný •nazlobený
•nahněvaný •nafouka-
ný •mrzutý •nadutý

nehaňbit sa •nesty-

dět se

O

ogar (*viz hoch, kluk, synek, šohaj*) •chlapec

ohon (*viz copak, culík, lelík*) •cop

ošívát (stromem) (*viz chvět, klepat, pajtlovat, třepat*) •trást

ošvicovaný •zpacený
•ošlehaný •uřícený
•uhoněný

ožičat (*viz pojčit, poš-*

čat, pučit) •půjčit

P

pajtlovat (stromem)
(*viz chvět, klepat, ošívát, třepat*) •trást

palic/a -e (*viz berla, čagan, hole*) •hůl

pán (*viz borec, člověk, chlap, maník, týpek*)
•muž

paní (*viz baba, roba, ženská*) •žena

paní domácí (*viz*

*gazdina, hospodyňa,
panímáma, selka, teta)*

•hospodyně

panímáma (*viz gaz-
dina, hospodyňa, paní
domáci, selka, teta)*

•hospodyně

paradajka (*viz rajča)*

•rajče

plantat •mýlit se

•splést se •poplést

•vymyslet •mluvit

•motat se

počúvať •poslouchat

•slyšet

pojčit (*viz ožičat, poš-*

čat, pučit) •půjčit

poš/čat -ťat (*viz
ožičat, pojčit, pučit)*

•půjčit

překotit sa •převrá-
tit se •převrhnout se

•překlopit se •otočit se

•přepadnout •překulit
se •převalit se

přeorávat (*viz mísit)*

•orat

pučit (*viz ožičat, poj-
čit, poščat)* •půjčit

pumpelěška •pam-
peliška

R

rajč/a -ák (*viz para-
dajka*) •rajče

roba (*viz baba, paní,
ženská*) •žena

rožn/out -út (*viz
bliknúť*) •rozsvítit

rubat (*viz sekat*)
•štípat

Ř

řecht/ačka -átko,

řachtátko (*viz hrkát-
ko, chrastidlo, křastít-
ko*) •chrastítko

S

sámoška (*viz jed-
nota, konzum, krám,
kšeft, kvelb, spolek*)
•obchod

sekat (*viz rubat*)
•štípat

selka (*viz gazdina,
hospodyňa, paní do-
máci, panímáma, teta*)

•hospodyně
ses/el -la (*viz legát, stolička, židla*) •židle
skálinka (*viz brusinka*) •borůvka
skařůpka •skořápka
skovat, skov to
(2.os.č.j.zp.rozk.) •schovat •uklidit •skrýt
skřekat •křičet •ječet
•řvát •vřeštět •skřehotat •zpívat (falešně)
spolek (*viz jednota, konzum, krám, kšeft, kvelb, sámoška*)
•obchod

stádo (*viz guča, houf, kupa*) •hejno (ptáků)
stař/a -enka (*viz bába, bača*) •babička
stař/eček -íček (*viz děda*) •dědeček
stolička (*viz legát, sesel, židla*) •židle
strašoš •strašák
•strašidlo •hastroš
synek (*viz hoch, kluk, ogar, šohaj*) •chlapec

Š

šiška (*viz knedla*)

•knedlík

škňúřit sa (*viz čúřit*

sa) •mračit se •šklebit

se •tvářit se •zamra-

čit se

šlaháčka (*viz korbáč,*

žila) •pomlázka

šlupka (*viz koža,*

kůra, kůže, šupka)

•slupka

šmakovat •chutnat

•ochutnávat •vychut-

návat

šohaj (*viz hoch, kluk,*

ogar, synek) •chlapec

šošovice (*viz čočovi-*

ca) •čočka

štamprla •panák (al-

koholu) •sklenice (malé

velikosti) •pohár -ek

•kalíšek •štamprle

štrngnout si

•připít si •ťuknout si

•cinknout si •napít se

•bouchnout si

šupka (*viz koža, kůra,*

kůže, šlupka) •slupka

švácet •bouchat •bít

•šlehat •uhodit •tlouct
•švihat

šveska (*viz duran-
cie, karlátka, trnka*)
•švestka

T

tat/a -í -íček -ínek, táta,
tať/ka -ulda (*viz fotr*)
•otec

teta (*viz gazdina, hos-
podyňa, paní domácí,
panímáma, selka*)
•hospodyně

toťkaj •tehdy •ne-
dávno •onehdy •kdysi
•dříve •minule •tenkrát
•jednou •chvíle (např.
před chvílí) •někdy
•předtím

trnka (*viz duranice,
karlátka, šveska*)
•švestka

trtolit •pospíchat •spě-
chat •drmolit •mluvit
•kecat •jít (drobným
krokem)

třepat (stromem) (*viz
chvět, klepat, ošívát,
pajtlovat*) •třást

týpek (*viz borec,*
člověk, chlap, maník,
pán) • muž

včilkaj • ted' • nyní
• hned
vinš • přání • gratulace
• pozdrav
vozkat • vozit (i kočá-
rek) • řídit
vřestět (*viz kokodat,*
krákat, křičet, kvokat)
• kdákat

vytelit • prozradit
• vyzradit • vykecat • říct
• lehnout

zakopn/out -út (*viz*
zapackovat) • klopýt-
nout
zapackovat (*viz za-*
kopnout) • klopýtnout
zemák (*viz brambora,*
ertepla) • brambor
zešúlat • namotat
• srolovat • uválet • spojit

zvěstovat •ozná-
mit •ohlásit •sdělit
•říct •hlásat •přinést
(zprávu)

sat •jíst •přežvykovat

ženská (*viz baba,*
paní, roba) •žena

židl/a -ička (*viz legát,*
sesel, stolička) •židle

žila (*viz korbáč, šla-*
hačka) •pomlázka

žufánek •sběračka

žváchat •žvýkat •kou-

OBEC HROZNOVÁ LHOTA

POČET OBYVATEL:	1240 (R. 2020) [2]
ROZLOHA:	9,05 KM ²
NADMOŘSKÁ VÝŠKA:	207 M N. M.
KRAJ:	JIHOMORAVSKÝ
OKRES:	HODONÍN
KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ:	HROZNOVÁ LHOTA

Hroznovou Lhotu najdeme v malebném kraji na úpatí Bílých Karpat v těsné blízkosti slovenské státní hranice. Obec leží na území dnešního Slovácka, zastarale též moravského Slovenska. Protéká zde řeka Velička a za Strážnicí se poté vlévá do řeky Moravy.

Přesný vznik obce není znám, avšak první zmínky pocházejí zřejmě z r. 1371. Název "Hroznová" nese obec pravděpodobně z důvodu, že se měla

stát střediskem pěstování vinné révy. Koneckonců je symbol hroznu znázorněn jak na obecním znaku, tak i na obecní vlajce. [3]

Roku 1807 obci zachvátil požár. Škola, která byla založena již v 18. století, byla zřízena na faře. V roce 1878 byl zahájen provoz obecní školy, jež se však později stala zdravotním střediskem. Nová a zároveň soušasná škola se otevřela roku 1951, která ke dnešnímu dni vzdělává děti již 69 let. [3]

Kulturní život obce je rok od roku bohatší, a to díky tomu, že se r. 1993 zapojila do Programu obnovy venkova. K vidění jsou tedy nejen Hody, ale i Živý Betlém či Hroznolhotské etýdy. [3]

NÁŘEČÍ

Oblastní varianta běžné mluvy se nazývá nářečí neboli dialekt. Těchto variant však může být nespočet, a to přesně tolik, kolik žije na daném území obyvatel. Tato různorodost je způsobena několika faktory: věk, vzdělání, pohlaví, zaměstnání, ale i kontakt s uživateli jazyka jiných nářečních skupin a obecně neustálý vývoj jazyka.

Dialekty, v rámci základní stratifikace, rozdělujeme na pět skupin. Jedná se o skupinu *českou v užším smyslu, středomoravskou, východomoravskou, slezskou* a skupinu *česko-polsko smíšeného pruhu* a tyto dialekty dále dělíme do nářečních podskupin. Tak například východomoravský

dialekt se dále dělí na *jižní (slováckou) podskupinu*, *severní (valašskou) podskupinu*, *západní oblast východomoravských nářečí* a *kopaničářskou podskupinu*. [4]

Při střetu nářečních skupin a podskupin dochází ke vzájemnému prolínání a míšení a vznikají nářeční rozdíly. Tyto hranice nářečních jevů označujeme jako izoglosy.

Rozdíl mezi jazykem a nářečím je poté v jejich funkci. Zatímco jazyk je dorozumívacím prostředkem celého národa, nářečí je dorozumívacím prostředkem určitých skupin lidí. Na tyto pojmy je tedy třeba nahlížet jako na dva vzájemně propojené celky.

NÁŘEČÍ HROZNOVÉ LHOTY

NÁŘEČNÍ SKUPINA: VÝCHODOMORAVSKÉ NÁŘEČÍ
NÁŘEČNÍ PODSKUPINA: JIŽNÍ (SLOVÁCKÁ) PODSKUPI-
NA, KOPANIČÁŘSKÉ NÁŘEČÍ

Obec Hroznová Lhota se nachází v oblasti východomoravského nářečí a leží na území dvou nářečnických podskupin, jižní (slovácká) a kopaničářská.

Charakteristika východomoravského nářečí:

- zachování starého *u*, *ú* po všech tvrdých a relativně *u* všech měkkých souhlásek, např. *dub*, *ruka*, *břuch*, *kožuch*, *múka*, *nesú*, *kupujú*
- krácení samohlásek, např. *prah*, *blato*, *rana*
- asimilace skupin souhlásek *sh* – *zh*, např. *zhoda*, *zháněl*, *na zhledanou*

- zachování skupin souhlásek šč, např. *ešče, dešč*
- zachování starého *e, é*, např. *ešče, třebas, délka, mléko, kamének, lémec*
- ztráta výslovnosti *j* na začátku slova, ale i na švu složeniny, např. *iskra, ídlo, přeinačit, podóit, zaíc*
- výslovnost *o* bez protetického *v* na začátku slova i na švu složeniny, např. *on, ona, oheň, okno, olej*
- sloveso "*být*" se objevuje ve tvarech "*som*" i "*sem*", ve funkci spony převládá tvar "*su*", např. *Já su*. [4]

Charakteristika jižní (slovácké) podskupiny:

- úplný zánik měkkých retnic, v některých slovech jsou dohledatelné pouze jejich zbylé prvky, např. *pjekná, bježat*
- častý výskyt skupiny souhlásek *mň*
- tvrdé skloňování ve 2., 3. a 6. p. č. j. rodu ženského, např. *mojej, našej* [4]

Charakteristika kopaničářské podskupiny:

- absence souhlásky *ř*, např. *rezat, tri*
- substantiva zakončená na *r* se skloňují měkkce, např. *ve dvori, v nůtri*
- výskyt dvojhásek jako *ie, uo* aj., např. *dobré mliéko, hriéch, kuóň* [4]

PODĚKOVÁNÍ

Na závěr bych ráda poděkovala paní Mgr. Kristýně Dufkové, Ph.D., za velmi vstřícné vedení této malé knížky, která je součástí projektové části bakalářské práce.

Poděkování patří také všem účastníkům dotazníkového šetření, bez jejichž odpovědí by tento kapesní slovník nevznikl, a neméně i mé rodině za trpělivost a pochopení při mém studiu.

POUŽITÁ LITERATURA

[1] SAMEŠOVÁ, Nikola. *Výzkum východomoravského nářečí v obci Hroznová Lhota se zaměřením na lexikum*. Hradec Králové, 2021, 154 s. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Kristýna Dufková.

[2] Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2020. *Český statistický úřad* [online]. Praha [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112019>

[3] O obci. *Hroznová Lhota: oficiální internetové stránky* [online]. Hroznová Lhota: Hroznová

Lhota [cit. 2020-11-10]. Dostupné z: <http://www.hroznovalhota.cz/o-obci/ds-50/p1=52>

[4] BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s. Vysokoškolské učebnice.

česko-hroznolhotský
hroznolhotsko-český

KAPESNÍ SLOVNÍK

Kapesní slovník jakožto projektová
část bakalářské práce

V této knížce byl použit volně
širitelný obrázek.

Autor, grafická úprava a sazba
textu: Nikola Samešová

Rok vydání: 2021